

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ

Број: _____

Датум: _____
Београд, Господара Вучића бр. 50

**НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ
ФАКУЛТЕТА БЕЗБЕДНОСТИ УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ**

Одлуком Наставно-научног већа Факултета Безбедности Универзитета у Београду број 366/11, од 13. јуна 2018. године, одређена је Комисија за преглед и оцену докторске дисертације кандидаткиње мр Валентине Смолковић под насловом: „Криминалитет младих у савременим социоекономским условима на подручју Црне Горе (1990-2014)“ у саставу: др Снежана Соковић, редовни професор Правног факултета Универзитета у Крагујевцу, др Младен Милошевић, ванредни професор Факултета безбедности Универзитета у Београду, др Ненад Путник, ванредни професор Факултета безбедности Универзитета у Београду и др Александра Илић, доцент, Факултет безбедности Универзитета у Београду.

Након што је прегледала и оценила рукопис докторске дисертације, Комисија подноси Наставно-научном већу Факултета безбедности следећи

РЕФЕРАТ О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Основни подаци о кандидату

Кандидаткиња мр Валентина Смолковић рођена је у Београду 1968. године. Основну школу је завршила у Кладњу, а средњу правно-биротехничку у Власеници. Дипломирала је 16.03.1993. године на Дефектолошком факултету Универзитета у Београду под насловом „Крвна освета у Црној Гори“ и стекла диплому високог образовања и стручни назив дипломирани специјални педагог. Последипломске студије на Факултету за специјалну едукацију и рехабилитацију Универзитета у Београду завршила је одбравивши

магистарски рад под насловом „Друштвена реакција на криминалитет жена у Црној Гори“ 31.05.2013. године и стекла звање магистра дефектолошких наука, научно подручје превенција и ресоцијализација лица са поремећајима у друштвеном понашању.

Била је запослена у Казнено поправном дому Подгорица, данашњи Завод за извршење кривичних санкција - ЗИКС од 01.04.1994. године на пословима васпитача у мушком делу, у Полуотвореном одељењу, затим васпитачица у Одељењу за жене до 12.09.2013. године, од када је запослена на пословима самосталног саветника у Стручној служби Вишег суда у Подгорици. Члан је дефектолошког друштва Црне Горе. У циљу научног и стручног усавршавања Валентина Смоловић је похађала бројне стручне семинаре и обуке, међу којима се посебно истичу: „Обука за тренере у области малолетничког правосуђа“, „Обука за судије и тужиоце за малолетнике“, „Обука за саслушање малолетних жртава трговине људима“ и „Обука за лице за подршку детету у поступцима у вези са породичним проблемима“. Учествовала је на три Међународне конференције „Пробација и алтернативне кривичне санкције“, „Друштвене девијације“ и „Не насиљу - јединствен друштвени одговор“. Аутор је више научних и стручних радова. Служи се руским и енглеским језиком.

Списак објављених радова кандидата:

1. Смоловић, В. (2015). Евалуација процеса ресоцијализације затвореница, *Перјаник* - часопис за теорију и праксу из области полиције, безбједности, криминалистике и права, година 13, број 32, стр. 36-43
2. Смоловић, В., Драшковић, М. (2016). Female crime in Montenegro: prevalence, causes and preventive measures. *International Education and Research Journal*, vol. 2(6)
3. Смоловић, В. (2017). Кажњавање жена у Црној Гори кроз историју. Зборник радова *Аномија друштва и посљедице*. (стр.388-395). Бања Лука: Центар модерних знања
4. Смоловић, В. (2018). Насиље међу младима са посебним освртом на институционалну установу заводског типа ЈУ "Центар" Љубовић. Зборник радова *Не насиљу - јединствен друштвени одговор*. (стр.361-366). Подгорица

2. Основни подаци о докторској дисертацији

Наставно-научно веће Факултета безбедности Универзитета у Београду је одлуком бр. 60/26 од 02.02.2016. године одобрило кандидаткињи мр Валентини Смолковић израду докторске дисертације под насловом „Криминалитет младих у савременим социоекономским условима на подручју Црне Горе (1990-2014)“, а за ментора је одређен проф. др Радомир Милашиновић. Кандидаткиња је 07.05.2018. године предала текст дисертације обима 436 страна основног текста (А4 формат, ћирилични фонт 12, проред 1,5) који је усаглашен са стандардима Универзитета у Београду у погледу форме и садржаја докторске дисертације.

Структуру дисертације чини резиме на српском и енглеском језику, увод, десет поглавља, закључак, списак литературе и прилози. Основна литература садржи 680 наведених извора класификованих према врстама: књиге, монографије, стручни часописи и зборници (521), законска и нормативно правна регулатива (20), интернет извори (139). Списак табела, графикона и слика - укупно 12. Прилози садрже: биографију кандидата, упитник, изјаву о ауторству, изјаву о истовестности штампане и електронске верзије докторског рада и изјаву о коришћењу.

2.1. Предмет и циљ дисертације

Предмет истраживања обухвата велики број важних аспеката криминалитета младих у Црној Гори у периоду од 1990. до 2014. године. У посматраном периоду је дошло до великих промена у друштвеном, политичком, економском и социјалном систему. Из перспективе предмета истраживања, од великог је значаја правовремено уочавање, откривање и предвиђање одређених етиолошких индивидуалних и социјалних фактора ризика и феноменолошких карактеристика делинкветног понашања, у циљу бољег разумевања, спречавања и сузбијања неприхватљивог понашања младих.

Основни циљ дисертације био је да се на основу емпиријских истраживања, применом квантитативних метода, дође до сазнања о етологији и феноменологији криминалитета младих у црногорском друштву, као и научна дескрипција општих обележја криминалитета младих. У оквиру основног циља кандидаткиња је поставила и додатне задатке:

1. Долажење до информација о обиму, структури и динамици криминалитета пријављених, оптужених и осуђених пунолетних и малолетних лица, према полу, у Црној Гори у посматраном периоду.
2. Указивање на основне карактеристике етиолошких и феноменолошких карактеристика малолетничког криминала у Црној Гори.
3. Долажење до релевантних феноменолошких информација о обиму, динамици и структури криминалитета пријављених, оптужених и осуђених малолетних учиниоца кривичних дела према полу у Црној Гори у посматраном периоду, са посебним нагласком на криминалитет малолетница.
4. Идентификација и објашњење важних егзогених и ендегених етиолошких криминалних фактора ризика (варијабле) и утицај истих на појаву и развој малолетничког криминала у Црној Гори.
5. Развијање и осмишљавање превентивних програма за елиминисање или ублажавање специфичних етиолошких фактора ризика, узрочника криминалног понашања малолетних лица, на основу резултата емпиријског истраживања.

2.2. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

У спроведеном истраживању кандидаткиња мр Валентина Смолковић је пошла од једне опште и девет посебних хипотеза.

Општа полазна хипотеза одређена је на следећи начин:

Економска, политичка, социјална и морална криза представљају изворе значајних етиолошких фактора ризика за настанак и развој криминалитета младих.

Прва посебна хипотеза гласи:

Криминалитет младих је негативна друштвена појава која има уточиште код малолетника са нижим социо-економским статусом и потичу из дефицијентних и деградираних породица.

Друга посебна хипотеза гласи:

Одсуство стабилног система вредности доводи до повећања тренда криминалитета младих.

Трећа посебна хипотеза гласи:

У односу на криминалитет пунолетних учиниоца кривичних дела малолетни учиниоци кривичних дела су заступљени у знатно мањем проценту.

Четврта посебна хипотеза гласи:

У структури криминалитета младих најзаступљенија су кривична дела против: имовине, безбедности јавног саобраћаја и јавног реда и мира.

Пета посебна хипотеза гласи:

Егзогени етиолошки криминални фактори ризика имају велики утицај на развој криминалитета младих, због биолошких, психолошких и социјалних особености малолетности као развојног доба.

Шеста посебна хипотеза гласи:

Обим и динамика криминалитета малолетница је знатно мањи од обима и динамике криминалитета малолетника.

Седма посебна хипотеза гласи:

Код криминалитета малолетница у периоду њихове адолесценције је велики проценат присуства патолошких појава.

Осма посебна хипотеза гласи:

Континуирани пораст броја малолетних лица зависних од психоактивних супстанци у Црној Гори.

Девета посебна хипотеза гласи:

Закон о поступању према малолетницима у кривичном поступку Црне Горе даје значајан допринос осавремењавању, унапређењу, флексибилношћу и хуманошћу система санкционисања криминалитета младих. Он фаворизује алтернативне санкције и прибегава институционализацији само као крајњем расположивом решењу.

2.3. Кратак опис садржаја дисертације

Дисертација се састоји од увода, десет поглавља, закључка, пописа коришћене литературе и прилога. Поглавља су логички повезана и структурирана у већи број потпоглавља:

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

- 1.1. Проблем истраживања
- 1.2. Предмет истраживања
 - 1.2.1. Прелиминарно одређење предмета истраживања
 - 1.2.2. Теоријско одређење предмета истраживања
 - 1.2.3. Операционално одређење предмета истраживања
 - 1.2.4. Просторно и временско одређење предмета истраживања
 - 1.2.5. Дисциплинарно одређење предмета истраживања
- 1.3. Циљеви истраживања
- 1.4. Хипотезе
 - 1.4.1. Основна хипотеза
 - 1.4.2. Посебне хипотезе
- 1.5. Методе истраживања
- 1.6. Научна и друштвена оправданост истраживања

2. ТЕОРИЈЕ О ЕТИОЛОГИЈИ КРИМИНАЛИТЕТА

- 2.1. Развој криминолошких теорија
 - 2.1.1. Мисли о криминологији у античко доба и средњем веку
 - 2.1.2. Класична школа
 - 2.1.3. Позитивистичка школа
 - 2.1.3.1. Антрополошка теорија
- 2.2. Биолошко психолошке теорије о криминалитету
 - 2.2.1. Телесна конституција и криминалитет
 - 2.2.2. Ендокринолошка теорија
 - 2.2.3. Ненормалност хромозома и криминалитет
 - 2.2.4. Наслеђивање криминалних диспозиција
 - 2.2.5. Новије биолошко-психолошке концепције
- 2.3. Психопатолошке теорије
- 2.4. Психолошке теорије
 - 2.4.1. Теорија интелигенције
 - 2.4.2. Психоаналитичка теорија
 - 2.4.3. Теорија личности
 - 2.4.4. Теорија фрустрације

- 2.5. Социолошке теорије
- 2.5.1. Теорија аномије
- 2.5.2. Теорија диференцијалне асоцијације
- 2.5.3. Теорија подкултура
- 2.5.4. Теорија отуђења
- 2.5.5. Теорија социјалног интеракционизма
- 2.6. Мултифакторски приступ
- 2.7. Теорије конфликта
- 2.7.1. Теорија игара
- 3. САВРЕМЕНИ СОЦИОЕКОНОМСКИ УСЛОВИ И КРИМИНАЛИТЕТ МЛАДИХ
- 3.1. Социоекономска криза и криминалитет младих
- 3.2. Индикатори социоекономске кризе у Црној Гори
- 3.2.1. Друштвени производ
- 3.2.2. Инфлација
- 3.2.3. Незапосленост
- 3.2.4. Сиромаштво
- 3.2.4. Образовни систем
- 3.2.5. Здравствена заштита
- 3.2.6. Социјална заштита
- 4. ПОЈАМ И КАРАКТЕРИСТИКЕ КРИМИНАЛИТЕТА МЛАДИХ
- 4.1. Појам и историјат криминалитета младих
- 4.2. Карактеристике криминалитета младих
- 4.2.1. Биолошке особине
- 4.2.2. Психолошке особине
- 4.2.3. Социолошке особине
- 4.3. Старосне границе малолетства
- 5. МАЛОЛЕТНИЧКИ КРИМИНАЛИТЕТ У ЦРНОЈ ГОРИ
- 5.1. Адолесценти као ризична групација
- 5.2. Типологија криминалитета малолетних лица
- 5.3. Рецидивизам малолетних делинквената
- 6. КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА КРИМИНАЛИТЕТА ПУНОЛЕТНИХ И МАЛОЛЕТНИХ ЛИЦА У ЦРНОЈ ГОРИ У ПЕРИОДУ ОД 1990. ДО 2014. ГОДИНЕ
- 6.1. Анализа обима и динамике пријављених пунолетних и малолетних учинилаца кривичних дела у Црној Гори од 1990. до 2014. године
- 6.2. Анализа обима и динамике оптужених пунолетних и малолетних учиниоца кривичних дела у Црној Гори од 1990. до 2014. године
- 6.3. Анализа обима и динамике осуђених пунолетних и малолетних учиниоца кривичних дела у Црној Гори од 1990. до 2014.
- 6.4. Анализа структуре и динамике пријављених пунолетних и малолетних учиниоца кривичних дела за изабране групе кривичних дела у Црној Гори од 1990. до 2014. године
- 6.5. Анализа структуре и динамике оптужених пунолетних и малолетних учиниоца кривичних дела за изабране групе кривичних дела у Црној Гори од 1990. до 2014. године
- 6.6. Анализа структуре и динамике осуђених пунолетних и малолетних учиниоца кривичних дела за изабране групе кривичних дела у Црној Гори од 1990. до 2014. године
- 6.6.1. Кривична дела против живота и тела
- 6.6.2. Кривична дела против слободе и права човека и грађанина
- 6.6.3. Кривична дела против части и угледа
- 6.6.4. Кривична дела против привреде
- 6.6.5. Кривична дела против имовине

- 6.6.6. Кривична дела против опште сигурности људи и имовине
- 6.6.7. Кривична дела против безбедности јавног саобраћаја
- 6.6.8. Кривична дела против јавног реда и правног саобраћаја
- 6.6.9. Остала кривична дела
- 7. ЕТИОЛОГИЈА КРИМИНАЛИТЕТА МЛАДИХ
- 7.1. Појам и подела криминалне етиологије
- 7.2. Етиологија и специфичне карактеристике криминалитета младих
- 7.3. Социјалноекономски (егзогени) криминогени фактори ризика криминалитета младих
- 7.3.1. Рат и криминалитет младих
- 7.3.2. Индустријализација и урбанизација и криминалитет младих
- 7.4. Микросоцијални фактори криминалитета младих
- 7.4.1. Религије и криминалитет младих
- 7.4.2. Слободно време и криминалитет младих
- 7.4.3. Средства масовне комуникације и криминалитет младих
- 7.4.4. Алкохолизам и криминал
- 7.4.5. Дрога и малолетнички криминалитет
- 7.5. Индивидуални (ендогени) криминогени фактори ризика криминалитета младих
- 7.5.1. Темперамент и малолетнички криминалитет
- 7.5.2. Карактер малолетних делинквената
- 7.5.3. Емоције и малолетничка делинквенција
- 7.5.4. Мотиви криминалног понашања малолетника
- 8. АНАЛИЗА КРИМИНАЛНЕ ФЕНОМЕНОЛОГИЈЕ КРИМИНАЛИТЕТА МЛАДИХ ПРЕМА ПОЛУ У ЦРНОЈ ГОРИ ОД 1990. ДО 2014. ГОДИНЕ
- 8.1. Појам криминалне феноменологије
- 8.2. Феноменологија криминалитета младих
- 8.3. Анализа обима и динамике пријављених малолетних учинилаца кривичних дела према полу у Црној Гори од 1990. до 2014.
- 8.4. Анализа обима и динамике оптужених малолетних учинилаца кривичних дела према полу у Црној Гори од 1990. до 2014.
- 8.5. Анализа обима и динамике осуђених малолетних лица према полу у Црној Гори од 1990. до 2014. године
- 8.6. Анализа структуре и динамике осуђених малолетника према полу и групама кривичних дела у Црној Гори од 1990. до 2014. године
- 8.6.1. Кривична дела против живота и тела
- 8.6.2. Кривична дела против привреде
- 8.6.4. Кривична дела против безбедности јавног саобраћаја
- 8.6.5. Кривична дела против безбедности јавног реда и правног
- 8.6.6. Остала кривична дела
- 8.7. Анализа осуђених малолетних учинилаца кривичних дела према изреченим санкцијама у Црној Гори од 1990 - 2014. године
- 8.7.1. Структура и динамика осуђених млађих малолетника према изреченим санкцијама у Црној Гори од 1990 - 2014. године
- 8.7.2. Структура и динамика осуђених старијих малолетника према изреченим санкцијама у Црној Гори од 1990 - 2014. године
- 9. РЕЗУЛТАТИ И АНАЛИЗА ИСТРАЖИВАЊА ФАКТОРА РИЗИКА ЗА НАСТАНАК КРИМИНАЛИТЕТА МЛАДИХ У ЦРНОЈ ГОРИ
- 9.1. Методе и технике за проучавање криминалитета младих
- 9.2. Резултати истраживања
- 9.2.1. Узорак истраживања

- 9.2.2. Структура држављанства малолетних лица
- 9.2.3. Врста кривичног дела
- 9.2.4. Социо-демографске карактеристике узорка
 - 9.2.4.1. Структура малолетних делинквената према полу
- 9.3. Социјални (егзогени) криминогени фактори ризика
 - 9.3.1. Структура породице малолетних делинквената
 - 9.3.3. Материјална ситуација породица малолетних делинквената
 - 9.3.4. Односи између чланова породица малолетних делинквената
 - 9.3.5. Фактори ризика повезани с образовањем
 - 9.3.5.1. Школска спрема малолетних делинквената
 - 9.3.5.2. Школска спрема родитеља малолетних делинквената
- 9.4. Индивидуални (ендогени) криминогени фактори ризика
 - 9.4.2. Емоционалне особине малолетних делинквената
- 9.5. Развијање и осмишљавање превентивних програма за елиминисање или ублажавање етиолошких фактори ризика
- 10. ВИКТИМИЗАЦИЈА ПУНОЛЕТНИХ И МАЛОЛЕТНИХ ЛИЦА
 - 10.1. Основни облици криминалне виктимизације
 - 10.1.1. Жртве насилничког криминалитета
 - 10.1.2. Жртве имовинских кривичних дела
 - 10.1.2.1. Криминалитет корпорација
 - 10.1.2.2. Жртве трговине људима
 - 10.1.3. Жртве криминалитета у саобраћају
 - 10.1.4. Жртве политичких (идеолошких) кривичних дела
 - 10.1.4.1. Жртве тероризма
 - 10.1.4.2. Жртве ратних сукоба
 - 10.2. Посебни облици виктимизације
 - 10.3. Виктимитет у Црној Гори и реаговање на виктимизацију
 - 10.3.1. Реаговање на виктимизацију у Црној Гори
- 11. ПОЈАМ И КАРАКТЕРИСТИКЕ МАЛОЛЕТНИЧКИХ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА У ЦРНОЈ ГОРИ
 - 11.1. Појам малолетничких кривичних санкција
 - 11.2. Врсте, карактеристике и сврха малолетничких санкција
 - 11.2.1. Алтернативне мере
 - 11.2.1.1. Врсте алтернативних мера
 - 11.3. Кривичне санкције
 - 11.3.1. Појам и врсте васпитних мера
 - 11.3.2. Малолетнички затвор
 - 11.3.3. Мере безбедности
 - 11.4. Изрицање кривичних санкција пунолетним лицима за дела која су учинила као малолетници

Сажетак рада по поглављима:

У првом поглављу дисертације под насловом „Уводна разматрања“ (стр. 1-14) дефинисани су проблем и предмет истраживања, циљеви, хипотезе, методе и научна и друштвена оправданост истраживања.

Уводно разматрање кандидаткиња започиње констатацијом да криминалитет младих, односно друштвено неприхватљиво понашање младих, као негативна друштвена појава, настаје у исто време када и криминалитет одраслих лица - у време племенских и родовских заједница. Историја криминалитета младих, малолетнички криминал као криминалитет пунолетних лица датира још од првобитне људске заједнице, преко старог века, средњег века, новог века, до данас, и он се мењао у зависности од степена развоја друштвеног система, као и сложености друштвених односа који су владали у њему.

Први писани траг који сведочи о друштвено неприхватљивом понашања младих настао је у Египту, око 4.000 година пре нове ере. У наредним епохама развоја људског друштва мењали су се и облици криминалитета младих, а самим тим се мењала и друштвена реакција. Савремено доба са динамичким развојем друштва у свим сферама људског битисања доноси постепене промене у систему друштвено-правног реаговања на друштвено неприхватљиво понашање младих, од крајње строгог реаговања на овакво понашање до хуманијег поступању према малолетној популацији. Кандидат истиче да огроман напредак у генези друштвене реакције на криминалите младих представља одвојено регулисање кривичноправног положаја малолетних делинквената од одраслих учинилаца кривичних дела.

Глобална економска и финансијска криза је утицала на пораст криминалитета младих готово у сваком делу света, а посебно у земљама у развоју и земљама у транзицији. Опредељење кандидаткиње за обраду наведене теме проистекло је из потребе да се на научној основи сагледају етиолошке и феноменолошке карактеристике криминалитета младих у Црној Гори, као транзиционој држави.

У другом поглављу дисертације под насловом "Теорије о етиологији криминалитета" (стр. 14-81) дат је осврт на различите теоријске приступе о узроцима и пореклу криминалитета уопште. Етиологија криминалитета је изузетно сложена област за изучавање, истиче кандидаткиња Смолвић, услед чега су и у новијој криминолошкој, социолошкој и педолошкој литератури присутна хетерогена схватања и теорије које претендују да објасне ову друштвену појаву.

У кратким цртама је описан развој криминолошких теорија од антике до савременог доба, почев од учења класичне, позитивне и антрополошке школе, па до новијих теорија, укључујући биолошке, психолошке, социолошке, психопатолошке и

друге. Посебна пажња је посвећена мултифакторском приступу, а кандидаткиња је у анализу увела и теорије конфликта, нарочито се бавећи теоријом игара. Кандидаткиња је прегледно приказала водећа теоријска схватања различитих праваца и правилно их систематизовала и класификовала.

У трећем поглављу рада под насловом "Савремени социоекономски услови и криминалитет младих" (стр. 80-123) кандидаткиња анализира однос између социоекономске кризе и криминалитета младих. У овом поглављу су, осим тога, идентификовани и објашњени индикатори социоекономске кризе у Црној Гори: друштвени производ, инфлација, незапосленост, сиромаштво, образовни систем, здравствена заштита и социјална заштита.

Од распада Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, преуређења Савезне Републике Југославије (2003.) и мирног разлаза Државне заједнице Србије и Црне Горе (2006.), у црногорском друштву малолетна популација одраста у условима социјалне, политичке, економске и моралне кризе, истиче кандидаткиња. У већини земаља у транзицији, па и у Црној Гори она је проузроковала раслојавање грађана на богату мањину и сиромашну већину, повећану незапосленост, културно заостајање, институционалну дезорганизацију, кризу породице, кризу образовног система, кризу здравственог система, распад вредносног система, и др. Сви наведени фактори су, према мишљењу кандидаткиње, узроковали тренд повећања криминалитета младих у Црној Гори.

На основу анализе података/индикатора о социоекономској ситуацији (брuto домаћи производ, инфлација, незапосленост, сиромаштво, образовање, здравствена заштита и социјална заштита) у Црној Гори за посматрани период, кандидаткиња закључује да је узрок повећања малолетничке делинквенције тешка социоекономска ситуација која већ дужи временски период потреса целокупно црногорско друштво.

Четврти део дисертације под називом "Појам и карактеристике криминалитета младих" (стр. 123-160) кандидаткиња започиње елаборацијом о појмовном одређењу криминалитета младих и његовим карактеристикама, уз фокус на теоријско-појмовном одређењима.

Под криминалитетом младих у научној и стручној литератури се подразумева широк спектар неприхватљивог друштвеног понашања малолетних лица, од неприлагођеног до криминалног и користе се различити називи као што су: малолетничко

преступништво, васпитна запуштеност, васпитна занемареност, морална посрнулоост, малолетничка делинквенција, хулиганство, итд. Кандидаткиња пажљиво анализира ужа и ширира схватања појма малолетничке делинквенције и указује на различите теорисјке поставке и схватања изражена у иноиностраној и домаћој литератури.

Следећа целина у оквиру четвртог поглавља је везана за експликацију карактеристика криминалитета младих. У литератури постоје многа истраживања која су се бавила обимом, динамиком, структуром и карактеристикама малолетничког криминалитета, односно малолетничке делинквенције дечака и девојчица у резличитим временским епохама, што кандидаткиња детаљно представља, дискутујући о налазима резличитих истраживања. Делинквентно понашање малолетничке популације резултира озбиљним последицама за појединца, породицу, локалну заједницу и целокупно друштво, закључује Смоловић. Она представља податке о распрострањености, учесталости и феноменологији малолетничког криминалитета и апострофира да је њен удео у укупном криминалитету у већини земаља око 20-25%, мада је у појединим земљама заступљеност малолетничке делинквенције веома висока и достиже готово половину од укупног броја учињених кривичних дела. Кандидаткиња обраћа нарочиту пажњу и на проблем одређивања старосне границе одговорности за кривична дела, полемишући о правним, социолошким, биолошким и психолошким аргументима који се наводе приликом разматрања основаности решења примењених у савременим кривичним законодавствима.

Малолетнички криминалитет је веома сложена, динамична и друштвено негативна појава која у појединим временским интервалима показује варијабилну тенденцију раста или опадања са резличитим обимом, динамиком и структуром извршења кривичних дела.

Пето поглавље дисертације под насловом "Малолетнички криминалитет у Црној Гори" (стр. 160-175) посвећено је представљању, анализи и елаборацији основних карактеристика феномена малолетничке делинквенције на простору Републике Црне Горе.

У овом поглављу Смоловићева нарочито обрађује адолесценте као ризичну групацију, пружа типологију криминалитета малолетних лица у Црној Гори и елаборира појаву рецидивизма малолетника.

Адолесценција, период дубоких индивидуалних, биолошких и психолошких промена која се дешавају у развоју малолетних лица, а које са интеракцијом са негативним друштвеним околностима (сиромаштво, незапосленост, пад система вредности, разведене породице, миграциона кретања, повећано конзумирање алкохола и забрањених супстанци, итд.) могу имати пресудан утицај за развој њиховог деликвентног понашања, налази кандидаткиња. Код малолетничког криминалитета постоји снажна корелација између година старости и антисоцијалног и делинквентног понашања. Највише учињених кривичних дела се дешава у доба адолесценције, а смањује уласком у доба млађих пунолетних лица (навршио 18, а није навршио 21 годину живота), закључује Смолвићева. На понашање деце (до 14 година) и млађих малолетника (навршио 14, а није навршио 16 година живота) у Црној Гори, према кандидаткињи, велики утицај имају родитељи, а преласком у адолесценцију (старији малолетник) утицај родитеља слаби, а повећава се утицај вршњака из непосредног окружења и школе. Смолвићева појашњава и бројне микро-структурне процесе који могу бити од кључног значаја приликом опередљивања младих за преузимање негативних образаца друштвеног понашања и учешће у криминалним активностима.

Након анализе карактеристика и утицаја адолесценције на развој малолетничке делинквенције, кандидаткиња се фокусира на обраду статистичких података о криминалитету младих у Црној Гори, што чини основу за систематизацију, типологију и следствену анализу његове феноменологије. Најчешћа кривична дела учињена од стране адолесцената, односно старијих малолетника (навршио 16, а није навршио 18 година живота) у Црној Гори у посматраном периоду су из групе кривичних дела против имовине (крађа, ситна крађа, разбојништво, утаја, превара, итд.).

Проблему рецидивизма малолетних учинилаца кривичних дела Смолвићева приступа уз уводну констатацију да у Црној Гори нису вршена потпуна и релевантна научна истраживања ове појаве, али на основу непотпуних статистичких података надлежних судских органа може се закључити да је поврат најизраженији код имовинског и насилничког криминалитета.

Факторе рецидивистичког понашања малолетних лица у Црној Гори кандидаткиња налази у растућем сиромаштву становништва, лошим односима у породици (разведени родитељи, родитељи склони делинквентном понашању, родитељи

зависници од психоактивних супстанци, недостатак родитељског надзора), проблемима младих у школи (слаб успех у школи, изостајање са наставе и прекид школовања), антисоцијалној структури личности појединих извршилаца (непоштовање и кршење социјалних норми, агресивност, импулсивност), лошем коришћењу слободног времена од стране младих, углавном адолесцената (скитање, просјачење) и њиховом повезивању са антисоцијалним обрасцима понашања које преузимају од вршњака са већ израженим делинквентним склоностима (малолетничке банде, дилери психоактивних супстанци), итд.

У шестом поглављу дисертације под насловом "Компаративана анализа криминалитета пунолетних и малолетних лица у Црној Гори у периоду од 1990. до 2014. године" (стр. 175-211) кандидаткиња мр Валентина Смолковић, користећи упоредни метод, приказује феноменолошке карактеристике криминалитета одраслих и малолетних лица, доносећи закључке о везама, сличностима и разликама проучаваних криминалних појава.

Компаративном анализом је покривен период од 1990. до 2014. године, где су обухваћена само кривична дела која имају статистички значај за анализу осуђених пунолетних и малолетних учиниоца кривичних дела. На основу компаративне анализе о структури и динамици осуђених пунолетних и малолетних учиниоца за изабрана кривична дела Смолковићева налази да од укупног броја (66.928) осуђених пунолетних и малолетних учиниоца кривичних дела највише су заступљена кривична дела из групе против имовине са учешћем од 24,1% (15.990), од тога 86,7% (13.862) су пунолетна лица и 13,3% (2.128) малолетна лица.

У седмом поглављу "Етиологија криминалитета младих" (стр. 211-258) кандидаткиња се бави објашњењем фактора који утичу на настанак и развој феномена малолетничке делинквенције. Смолковићева пише о појму и подели криминалне етиологије, социјалноекономским (егзогеним) и индивидуални (ендогеним) факторима ризика и њиховом утицају на антисоцијално и криминално понашање деце и малолетника. Етиологија малолетничке делинквенције, истиче кандидаткиња, сагледава се у оквиру етиологије криминалитета - макро и микро узрочности криминалитета уопште. Међутим, с обзиром на то да се ради о делинквентима који се биолошки, психолошки и социјално разликују од пунолетних лица, потребно је указати на неке

специфичности у деловању појединих криминогених фактора, што кандидаткиња и чини у овом поглављу.

У теоријским студијама фактори девијатности се, углавном, класификују на два основна начина и то први полази од ендогених и егзогених фактора тј. унутрашњих својстава личности односно спољних утицаја на асоцијално понашање, док други полазе од приступа појединих научних дисциплина.

Смоловићева приступа анализи макросоцијалних и микросоцијалних, као и индивидуалних фактора криминалитета младих. Она посебно издваја поједине факторе егзогене и ендогене природе, од рата, индустријализације и урбанизације, преко средстава масовне комуникације, коришћења алкохола и дрога па до темперамента, карактера и емоција, детаљно образлажући њихово потенцијално деловање на јављање и пораст мотивације младих људи за вршење кривичних дела.

У осмом поглављу "Анализа криминалне феноменологије криминалитета младих према полу у Црној Гори од 1990. до 2014. године" (стр. 258-290) Смоловићева обрађује феноменологију криминалитета младих у Црној Гори за период од 1990. до 2014. године користећи методе дескриптивне статистике и званичне податке државних тужилаштва и надлежних судова. Смоловићева даје јасан графички и табеларни преглед обима, структуре и динамике криминалитета, и налази да се надлежни судови у Црној Гори приликом изрицања кривичних санкција млађим и старијим малолетницима опредељују најчешће за васпитне мере, односно мере појачаног надзора, док је мање заступљено изрицање репресивних мера, односно заводских мера и казне малолетничког затвора.

У деветом поглављу "Резултати и анализа истраживања фактора ризика за настанак криминалитета младих у Црној Гори" (стр. 290-332), Смоловићева је представила резултате истраживања на малолетницима који издржавају васпитну меру упућивање у установу незаводског типа у јединој установи тог типа у Црној Гори - ЈУ Центар "Љубовић" у Подгорици. Добијени резултати применом квантитативне методе су обрађени методама дескриптивне статистике.

Истраживање је спроведено на целом основном скупу узорка од 100% (169) малолетних лица (мушког и женског пола) која су прошли кроз Прихватни центар ЈУ Центра "Љубовић" и малолетни делинквенти који су смештени на институционални третман у Јавну Установу Центар "Љубовић" у периоду од 2014. до 2016. године.

Смолловићева је представила податке о узорку, укључујући полну и старосну структуру, држављанство и основне социо-демографске карактеристике испитаника. Узорак је формиран у складу са валидним и поузданим методолошким критеријумима а истраживање је спроведено уз коришћење одговарајућег методолошког инструментаријума. Кандидаткиња је елаборирала деловање индивидуалних и социјалних фактора ризика на понашање испитаника, обрађујући релевантне податке добијене истраживањем. Разматрани су различити ендогени и егзогени фактори криминалитета, попут психопатолошких појава у породици, емоционалних карактеристика испитаника, структура њихових породица и психодинамике породичних односа, образовања и школске спреме учинилаца и њихових родитеља итд.

Кандидаткиња истиче да спроведено истраживање треба да пружи вредне и корисне информације о криминалном понашању младих, које би могле да се искористе за усавршавање васпитно-образовног програм малолетника који се базира на мултидисциплинарном и високо индивидуализованом приступу, који је фокусиран на дете и заснован на правима деце, његовању породичног интегритета и интегрисаности детета у локалну друштвену заједницу.

У десетом поглављу "Виктимизација пунолетних и малолетних лица" (стр. 332-372) акценат је стављен на разне облике директне виктимизације младих у виду: насилничке виктимизације, виктимизације имовине, институционалне виктимизације, или у виду сведочења и индиректне виктимизације.

Кандидаткиња разматра основне облике криминалне виктимизације пунолетних и малолетних лица, бавећи се жртвама насилничког криминалитета, имовинских кривичних дела, трговине људима, криминалитета у саобраћају и политичких кривичних дела, а затим се посвећује посебним облицима виктимизације, где је анализиран и нарочито занимљив феномен злочина из мржње; као и проблему друштвене реакције на виктимизацију у Црној Гори.

Посебна пажњу Смолловићева поклања анализи документа Владе Црне Горе под називом "Стратегије заштите од насиља у породици за период од 2016. до 2020. године, 2015" у коме су дефинисали изазове у наредном сратешком периоду у четири области: правна заштита; превенција и друштвене вредности; заштита и подршка кроз институције; мултидисциплинарни приступ, ефикасна координација и надзор над спровођењем закона.

У једанаестом поглављу "Појам и карактеристике малолетничких кривичних санкција у Црној Гори" (стр. 372-387), кандидаткиња разматра одговарајућа решења савременог црногорског малолетничког кривичног законодавства. Кандидаткиња засебно анализира различите врсте кривичних санкција према малолетницима, од васпитних мера и мера упозорења, преко мера безбедности до казне малолетничког затвора. Смловићева истиче да је малолетничко кривично право начелно нормативно конципирано тако да буде веома "флексибилно", што се пре свега огледа у читавом низу одступања од класичних кривичноправних правила, али и у великом броју алтернативних начина поступања у одређеним ситуацијама.

Закључак докторске дисертације (стр. 387-392) представља сажетак добијених резултата истраживања. Смловићева констатује да на антисоцијално и криминално понашање деце и малолетника утичу социјалноекономски (егзогени) и индивидуални (ендогени) фактори ризика и указује на доминантан значај социоекономских фактора који се огледају у тешкој економској кризи на глобалном и локалном нивоу. Кандидаткиња сумира налазе истраживања и апострофира најважније констатације из одговарајућих делова рада који се односе на обим, структуру и динамику криминалитета малолетних учинилаца, односе и везе са криминалитетом пунолетних лица и деловање ендогених и егзогених фактора ризика. Смловићева истиче да малолетнички криминалитет у Црној Гори, као и у другим земљама, представља глобалну друштвено негативну појаву како за будући развој малолетника тако и за друштвену заједницу и саму државу. У закључку кандидаткиња дискутује и о законским решењима и указује на карактеристике црногорског малолетничког кривичног права.

Коначно, Смловићева на основу спроведеног емпиријског истраживања и целокупне научне анализе проучаваног проблема и предмета дисертације, закључује да су потврђене опште и посебне хипотезе од којих је полазила у истраживању. Она дефинише и смернице за даље истраживачке напоре у правцу научне експликације феномена криминалитета младих у Црној Гори и истиче како је неопходно радити на унапређењу практичне димензије превенције и супротстављања овој негативној друштвеној појави.

3. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Докторска дисертација кандидаткиње мр Валентине Смолковић под називом „Криминалитет младих у савременим социоекономским условима на подручју Црне Горе (1990-2014)“ је за свој основни циљ имала да истражи и анализира сложен однос између криминалитета младих и криминолошки релевантних егзогених и ендогених фактора. Сходно дефинисаном предмету и циљевима истраживања, научно-теоријски допринос дисертације огледа се у следећем:

1. Сprovedено истраживање употпуњује теоријска знања о етиологији, генези и феноменологији криминалитета младих.
2. Сprovedено истраживање употпуњује теоријска знања о условљености истраживане појаве различитим социоекономским факторима.
3. Сprovedено истраживање употпуњује теоријска знања о модалитетима и специфичностима испољавања криминалитета младих у Црној Гори, у појединим временским периодима.
4. Сprovedено истраживање пружа допринос појмовном одређењу: криминалитета младих (његовог садржаја и обима), као и основних и посебних облика виктимизације, што доприноси разјашњењу терминолошких и семантичких недоумица у овој области.
5. У функцији потпуног научног објашњења истраживане појаве, извршена је класификација криминалитета младих, као и компаративна анализа криминалитета пунолетних и малолетних лица у Црној Гори у периоду од 1990. до 2014. године, што представља значајан допринос проширењу и синтетизовању укупног научног фонда у овој области.
6. Сprovedено истраживање пружа увид у виктимитет, и реаговање на виктимизацију, у Црној Гори, у дефинисаном временском периоду (1990-2014), што је од значаја за будућа криминолошка истраживања.
7. Сprovedено истраживање је верификовало све постављене хипотезе о криминалитету младих на подручју Црне Горе у временски одређеном периоду.
8. Сprovedено истраживање даје смернице за даље истраживачке напоре у правцу научне експликације феномена криминалитета младих у Црној Гори.

9. Сprovedено истраживање има и практичан значај за безбедност Црне Горе, јер пружа конкретне смернице за унапређење превенције и системског супротстављања овој негативној друштвеној појави.
10. Сprovedено истраживање пружа сазнања на нивоу научне дескрипције, класификације и објашњења, због чега представља основу која омогућава даља истраживања у овој недовољно проученој области, и то не само с аспекта наука безбедности и криминологије, већ и других сродних наука и дисциплина попут социолошких, правних, психолошких и етичких.

На основу изнетих констатација, Комисија констатује да докторска дисертација кандидаткиње мр Валентине Смоловић представља значајан допринос научном сазнању у области наука безбедности.

4. Закључак и предлог Комисије

Комисија је мишљења да је докторска дисертација кандидаткиње мр Валентине Смоловић, под насловом „Криминалитет младих у савременим социоекономским условима на подручју Црне Горе (1990-2014)“, у потпуности израђена у складу са одобреном структуром на коју је сагласност дало Наставно-научно веће Факултета безбедности Универзитета у Београду и Стручно веће Универзитета у Београду.

Комисија констатује да је кандидаткиња успешно обрадила постављену тему. Предмет и циљеви истраживања су адекватно постављени, теоријски и методолошки оквир рада су кохерентни и утемељени на релевантним научним достигнућима и савременој емпиријској пракси. Дисертација је резултат самосталног теоријског рада и спроведеног истраживања кандидаткиње, а рад је написан стручним језиком и адекватним стилем, разумљивим за читаоце.

На основу изложеног, имајући у виду резултате спроведеног истраживања, као и његов научни и друштвени допринос, чланови Комисије једногласно позитивно оцењују текст дисертације и са задовољством предлажу Наставно-научном већу Факултета безбедности Универзитета у Београду да поступи у складу са утврђеном процедуром и одобри јавну одбрану дисертације мр Валентине Смоловић под насловом „Криминалитет младих у савременим социоекономским условима на подручју Црне Горе (1990-2014)“.

У Београду, 27. новембра 2018. године

КОМИСИЈА:

Др Снежана Соковић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу

Др Младен Милошевић, ванредни професор
Факултета безбедности Универзитета у Београду

Др Ненад Путник, ванредни професор
Факултета безбедности Универзитета у Београду

Др Александра Илић, доцент
Факултета безбедности Универзитета у Београду